

А. Н. Колесниченко. - М.: ВНИИ ПП, 1984. - 268 с.

6. Салтевский М. В. Криминалистика в современном изложении юристов / Салтевский М. В. - Харьков: Рубикон, 1997. - 432 с.

7. Тищенко В. В. Теоретичні засади формування технологічного підходу в криміналістиці : монографія / В. В. Тищенко, А. А. Барцицька. - Одеса : Фенікс, 2012. - 198 с.

8. Криминалистика : [учеб. для вузов. под ред. заслуженного деятеля науки Российской Федерации, проф. Р. С. Белкина] / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская. - М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА - ИНФРА М), 2000. - 990 с.

9. Лук'янчиков Є. Д. Деякі питання побудови характеристик злочинів / Є. Д. Лук'янчиков // Часопис Донецького державного університету внутрішніх справ. - № 2. - 2002. - С. 60-64.

10. Євдокіменко С. В. Злочинна діяльність: сутність та криміналістичні аспекти боротьби з нею : дис... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Євдокіменко Світлана Вікторівна. - К., 2002. - 16 с.

11. Карпов Н. С. Злочинна діяльність : монографія / Карпов Н. С. - К.: вид-во Семенко Сергія, 2004. - 310 с.; Криминалистика / [под ред. Н. П. Яблокова]. - М.: Изд-во БЕК, 1995. - 708 с.

12. Куликов В. И. Основы криминалистической теории организованной преступной деятельности / Куликов В. И. - Ульяновск: Филиал МГУ, 1994. - 256 с.

13. Образцов В.А. Криминалистическая классификация преступлений / В. А. Образцов. - Красноярск: Изд-во Красноярск. ун-та, 1988. - 175 с.

14. Салтевский М. В. Криминалистика в современном изложении юристов / Салтевский М. В. - Харьков: Рубикон, 1997. - 432 с.

15. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія / Тищенко В. В. - Одеса: Фенікс, 2007. - 260 с.

16. Самыгин Л. Д. Преступная и криминалистическая деятельность как объект криминалистического изучения / Л. Д. Самыгин, Н. П. Яблоков // Криминалистика : учебник / [под ред. Н. П. Яблокова]. - М. Изд-во БЕК, 1995. - 708 с.

17. Кветной М. С. Человеческая деятельность: сущность, структура, типы (социологический аспект) / Кветной М. С. - Саратов: Изд-во Саратовск. ун-та, 1974. - 224 с.

18. Карагодин В. Н. Преодоление противодействия предварительному расследованию / Карагодин В. Н. - Свердловск: Изд-во Уральского ун-та, 1992. - 247 с.

19. Тищенко В. В. Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Тищенко Валерій Володимирович. - Х., 2003. - 445 с.

Болгар О. В.,
Аспірант
кафедри криміналістики
Національного університету
"Одеська юридична академія"
Надійшла до редакції: 23.12.2016

УДК343.98

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ НА ЕТАПАХ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКСПЕРТА

Каляянова О. Д.

Предметом даного дослідження стали статусові позиції в експертології в ключі поглибленого комплексного аналізу продуктивної роботи експертів по реалізації завдань, а саме, експертної діяльності як системного процесу у режимі постійного контролю в частині відповідності до вимог наукових методик у цій сфері і статусної коректності суб'єкта дослідження до виконання процесуальних завдань щодо справедливості прийнятих рішень. Об'єктність дослідження представлена системою процесів об'єктивно-суб'єктивної характеристики у пізнавальній діяльності експерта, зумовленою завданнями слідчо-судових органів, на різних рівнях його людської природи. Звіт про досконале і повне дослідження у цій сфері професійної діяльності буде мати позитивний вплив у проєкції на діяльність компетентних осіб юридичного провадження в аспекті формування умов прийняття законних рішень.

Ключові слова: експерт, дослідницька діяльність експерта, етапи дослідження, контроль, види і форми контролю у дослідницькій діяльності, методи і прийоми здійснення контролю.

Предметом данного исследования стали статусовые позиции в экспертологии в ключе углубленного комплексного анализа продуктивной работы экспертов по реализации заданий, а именно, экспертной деятельности как системного процесса в режиме постоянного контроля в части соответствия требо-

ваниям научных методик в этой сфере и статусной корректности субъекта исследования к исполнению процессуальных заданий в отношении справедливости принятых решений. Объектность исследования представлена системой процессов объективно-субъективной характеристики в познавательной деятельности эксперта, обусловленной заданиями следственно-судебных органов, на различных уровнях его человеческой природы. Отчет о полноте исследования в этой сфере профессиональной деятельности составит позитивное влияние в проєкции деятельности компетентных лиц юридического производства в аспекте формирования условий по принятию законных решений.

Ключевые слова: Эксперт, исследовательская деятельность эксперта, этапы исследования, контроль, виды и формы контроля в исследовательской деятельности, методы и приемы осуществления контроля.

The subject of present research includes the theoretical aspect of expert study, which is the key in a system of proper research expert. However, it is less thoroughly studied by scientists. The reason is the weak integration of knowledge that are not forensic in its nature but they exhibit structural and functional connections in expert activities. The deficit of such knowledge of the human phenomenon as a complex tool in understanding of the internal and external world leaves a researcher the qualities to distinguish an information and to control

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС

diverse processes. In particular, scientifically known the fact of unity of cells, organs, systems that determines the quality of life of the degree of purity of information and its processing in mental block of a researcher. State of contamination of the body affects the psychological reactions and, consequently, the final stage of thinking - decisions that can be implemented semi-consciously. Realizing that bodies and a body as a whole are a laboratory in which physiological processes occurring under various conditions, and mental and spiritual energies, we have questions about their complete control from the highly minded party.

In legal literature, in particular, the issue of control mostly is focused on the organization and activities of administrative bodies and officials. Another focus of attention of specialists -experts is purely psychological aspect. Given that a person - like an explorer of objects, phenomena, processes- is presented by the systems: physical, physiological, psychological, spiritual, the isolation and study of a purely psychological part of our subject is correctly based on academic requirements for completeness study. We have to investigate all aspects and all levels presented in a person as a natural phenomenon in all their interactions and impacts to present the entirety of intelligent system aimed at knowledge of functional objects with their quality characteristics of demonstrative and secrecy, causal-effect connections of physical and energy-informational nature. We also identify significant status of mental phenomena as attention and will in their functional tandem formula: researcher facilities - the operator of the research process - the object of study. We have a critical attitude to the question of methodological correctness scientific paradigm, as well materialist dialectics to study psychology, and more - spiritual elements referred us to set out a formula.

Only a comprehensive approach based on specialized knowledge synthesis on criminology, medicine, biology, physics, psychology, which in its present pronounced by metaphysics, closer to understand the nature of the research process and its mechanism. The importance of this aspect of knowledge should be the scientific method of control of its organization, progress and performance in making conscious decisions.

Key words: *Expert, expert research activities, stages of research, monitoring, control types and forms of research activities, methods and techniques of control.*

Процесуальне законодавство України передбачає настання ситуацій, коли характер застосовуваних знань для розв'язання проблемних питань виходить за межі компетенції посадових осіб, які ведуть провадження. Ці питання відносяться до категорії науково-практичного спрямування в частині реалізації спеціальних знань у межах спеціальних методичних досліджень. Таке методично і нормативно організоване дослідження являє собою процес пізнання реальності, складеної з елементів події, що підлягають обов'язковому доказуванню, і має назву судово-експертної діяльності.

Сутність процесуального статусу експерта визначається його винятковою діяльністю по застосуванню знань у визначенні причинно-наслідкових зв'язків тих процесів, явищ і матеріальних предметів, які мають відношення до предмету доказування в юридичних провадженнях. Експерт, досліджуючи, реалізує себе у безлічі аспектів своєї природи, спроектованих на якісних характеристи-

ках об'єктів. Ці якісні характеристики є наслідками дії певних сил, які брали участь у становленні, розвитку і змінах характерних ознак предметів, представлених для дослідження.

Судово-експертна діяльність є об'єктом пізнання судової експертології, стосовно якої Р.С. Белкін, Т.В. Авер'янова, С.Ф. Бичкова, Ф.М. Джавадов ключовим у визначенні вважають судово-експертну практику з досліджень об'єктів, втягнутих у кримінальну подію; І.А. Алієв та М.Я. Сегай до зазначеного кола ознак додають організаційні і нормативно-процесуальні форми використання продукції судової експертизи. Змістовно судово-експертна діяльність визначається у Законі України "Про судову експертизу" як нормативно врегульовану організацію діяльності із забезпечення правосуддя незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки [1]. Ця діяльність представлена суб'єктами: органами державної влади, юридичними і фізичними особами; останні в ряду конкретизують суб'єктність характеристиками носіїв специфічної групи знань, реалізація яких дає продукцію як правової, так і інтелектуальної природи.

Інтелектуальна продукція діяльності експерта становить результат організації сил різного виду і рівня, оскільки джерелами їх походження є фізичні, ментальні і інтуїтивні аспекти людської природи, які функціонують за впливом відповідних законів і виключає випадковість. Отже, умовою очікування якісної продукції є належна організація діяльності під впливом чинників: державно-правових, науково-технічних, соціально-освітніх, об'єктивно-матеріальних, суб'єктивно-психологічних та ін. Необхідність враховувати вплив чинників на належність умов і кінцевий результат експертної діяльності висуває вимоги до комплексного і детального їх дослідження: природи, форм, функцій, проявів (ознак). Наразі науково-літературні джерела не завантажені інформацією відповідного характеру у своїй завершеній формі, що складає актуалізовану проблему в питаннях щодо усунення перешкод і оптимізації форм експертної діяльності.

Класифікація чинників впливу надає можливість уявляти експертну діяльність як певну систему, яка має свої проєкції в об'єктивно-суб'єктивну площину, яка також структурно організована. Саме, цю діяльність необхідно розглядати як специфічну форму пізнання реальності у сфері процесуального доказування [2, с. 129].

Таким чином маємо ускладнені варіанти систем, що проникають одна в одну, які діють і взаємно впливають в еволюції відносин. Маємо приклади наукових позицій щодо визначень структури судово-експертної діяльності з різних підстав: суб'єктно-об'єктна з елементами державно-владних і управлінських повноважень; організаційних і науково-методичних функцій; професійної компетенції та, нарешті, особистісно-якісної характеристики тощо. Кожний із зазначених елементів містить певну функцію контролю за належною діяльністю системи, однак конкретизується і розкривається її зміст у структурі експертної діяльності саме суб'єктів системи. Мається на увазі здійснення форм контролю у межах компетенції суб'єктів в судово-експертній діяльності, однак щодо повного розкриття механізму контролю слід звернутися до його етимологічного змісту (французькою - *controle*): перевіряти, спостерігати за правильністю чийось дій [3, с. 358]. Чітко визначаються дві функції: оперативна і наглядова. У випадку з експертним дослідженням ці функції поєднуються в діяльності однієї особистості,

функція уваги щодо раніше зазначених має бути паралельно і одночасно розподілена у бездоганній діяльності, що складає труднощі.

Науково визначені варіанти структури експертної діяльності містять наступні елементи: мотив діяльності, мету цієї діяльності, інформативні джерела діяльності, програмне забезпечення і комплекс професійних якостей, важливих для забезпечення належних умов цієї діяльності [4, с. 67-68]. Для предметно визначеної функції в експертній діяльності інтерес представляє такий елемент як програма діяльності судового експерта. Цей суб'єкт професійної діяльності безпосередньо реалізує завдання щодо формування блоку доказів у провадженнях і від його вправності залежать наповнення змістом експертну діяльність в аспектах мотивів, мети, поінформованості, організаційної послідовності на високому професійному рівні. У програмній частині діяльності судового експерта визначають: організаційну, конструктивну, комунікативну, пізнавальну, оціночну та посвідчувальну сторони. Кожна із сторін для реалізації потребує вирішення характерних до предмету завдань. Формування завдань є діяльністю, яка спрямована у двох напрямках, зокрема, убик оточуючого світу, а також реальності, яка характеризується ознаками анатомічної, фізіологічної, ментальної, емоційної і духовної природи. До кожного з аспектів, відповідно до їх природи, висувають вимоги в частині формування завдань експертної діяльності. Завдання займають певне місце у рівневій структурі організованої діяльності експерта. Нейрофізіологічні дослідження встановили кореляційну залежність між характером і ступенем складності завдань, які вирішує людина, та активізацією певних ділянок мозку, зон нервової системи, а також емоційними, фізіологічними станами і процесами.

Таким чином, слід визнати експертну діяльність щодо визначення завдань такою, що своїм предметним спрямуванням звернена до комплексного аспекту людини: фізичного, фізіологічного, психологічного, духовного тощо. водночас адаптуючи у процесі аспекти зовнішньої реальності, зокрема, соціальні, історичні, культурні, економічні та ін. Усі зазначені аспекти у первісному своєму акті мають єдине джерело, а саме, природу індивіда, а у своєму соціалізованому розвитку набувають рис системного синтезованого продукту відповідно до наведеної вище структури, яка має бути коректною до закономірностей розвитку об'єктивної реальності, а саме, відповідати системного принципу - від не матеріальної ідеї, через її реалізацію у планах, схемах, завданнях і, нарешті, у конкретних кроках по виконанню в ланцюгу вирішення задач. Таким чином об'єктивно утворено механізм, рушійною силою функціонування якого є декілька чинників суб'єктної, предметно-об'єктної, чисельної, функціональної спрямованості і рівневого характеру.

Зазначена коректність елементів різних систем для повного розуміння вимагає з'ясування не тільки їх природи і функцій, але й відповідності до конкретних планів природи суб'єкта пізнання, який діє у системі, яка постійно еволюціонує, змінюється і потребує оновлення і розширення знань щодо цієї системи. Наразі не достатньо лише системного визначення і характеристики конструкції. Потреба в розумінні цих систем для адаптації у практичну площину спрямовує увагу убик встановлення природного механізму з функціями формування завдань в експертній діяльності, а також факторів креативного і негативного впливу. Аналіз наукових публікацій з предмету дає підстави стверджувати на відсутності належних

розробок в частині розуміння природи означеного предмету. Це пов'язано з причиною неповноти знань щодо природи суб'єкта дослідження, оскільки формування завдань є формою функції певного аспекту людини, яка реалізується як дослідник реальності. Через цю причину ототожнюється зміст термінів "завдання" і "задача", що приводить до контекстуальної підміни і функціональної невідповідності [5, с. 162-163].

Саме, формування завдань, дослідження об'єктів, експертна практика як визначальні елементи предмету даного дослідження складають систему відповідну до феномену людини, який діє у багатовимірному просторі і включає реалії об'єктивного і суб'єктивного проявів. Діяльність експерта - це реалізація суб'єкта як особи, особистості, носія спеціальних знань з нормативним визначеним статусом у процесі пізнання реальності в частині юридичної події. водночас цей процес передбачає реалізацію психо-фізіологічних, духовно-інтуїтивних аспектів експерта як природного продукту, у якому формування завдань являє складний комплекс процесів у відповідності до різних рівнів його природи, яка потенційно містить варіантні можливості усього світу. Ієрархія природних аспектів складає можливості суб'єкта пізнавати евристично ідейний світ; внутрішнім зором окреслювати межі певної ідеї: схеми, знаки будуть проявленними результатами узгодження сприйнятої ідеї із підсвідомої пам'яті досвіду - ідентифікації; вольовим і емоційним аспектом формується мета; вища напівсфера ментального рівня формує об'ємний проект завдань з досягнення мети, окреслює напрямок зусиль і визначає саме види сил; нижній рівень менталу або практичний розум у звичному режимі лінійно-послідовного мислення складає задачі покрокової реалізації кожного із завдань.

Механізм формування завдань це сутність процесів, які відбуваються у внутрішній сфері суб'єкта пізнання на рівні розвинутої його ментальної складової з багажем ділової мови, професійної лексики, здібності до вольової концентрації уваги на диференційованих потребах. На цьому рівні внутрішнє бачення демонструє зв'язки між елементами структури: оператор процесу пізнання - об'єкт вольової уваги, який утримується силами гравітації певного формату думки-слова. Механізм формування мети у відповідності до задіяних сил аспектів суб'єкта пізнання дає можливість внутрішнім зором бачити причинно-наслідковий зв'язки у структурі: суб'єкт пізнання - оператор процесу пізнання - об'єкт пізнання, де перші два елементи структури виступають одним силовим блоком, однак їх функції різні, а саме, суб'єкт здійснює контроль за оператором в режимі безпристрасності, відсутності емоцій і чуттєвих показників. Свідомість і самосвідомість є якісними станами розумної діяльності в процесі пізнання. Оператор свідомо діє в частині вибору інструментарію (джерел інформації, методів, приборів, матеріальної обстановки та ін.), однак лінійно-послідовне мислення відволікає від здійснення контролю над проявами інших аспектів його природи - почуттями, емоціями, сторонніми від предмету дослідження думками - факторами, які впливають негативно на чистоту експерименту.

Розуміння важливості здійснення постійного контролю за функціональними проявами усіх людських аспектів в дослідницькій діяльності та відсутність наукових розробок і практики застосування відповідних методів і технологій по контролю за розумовою діяльністю в криміналістичній, медичній, психологічній галузях, статистика не підтверджених зібраною у провадженнях

доказовою базою висновків експертів, ставить предметне питання на рівні міжгалузевої проблеми теоретичного і практичного характеру.

Як було зазначено раніше за текстом слідує, що процес формування завдань з експертних досліджень розгорнутий водночас як убік дослідження зовнішнього матеріального оточення і визначення комплексу ознак, достатнього для прийняття рішення по предметному завданню, включаючи умови матеріальної обстановки, адміністративного вертикального волевиявлення з боку державних структур, нормативно-правового врегулювання, наукового і методичного за формою обмежень, а також вирішує питання щодо впливу сил внутрішніх процесів особистісного характеру функціональні аспекти у формуванні предметних завдань. Необхідність гармонізувати взаємовплив, виокремити і нейтралізувати дестабілізуючі фактори вимагає включення свідомого контролю за перебігом обох самостійних за формою і взаємопов'язаних за природою процесів. Ці процеси пронизують суб'єкта, складаючи аспекти його життєдіяльності. Саме суб'єкт експертної діяльності в частині безпосереднього дослідження є визначальним, ключовим елементом категорійного рівня в загальній теорії судової експертизи: "Основное внимание...общей теории...уделено...фигуре судебного эксперта, его профессиональным, психофизиологическим и нравственным качествам" [6, с. 439]. Саме, процес пізнання як функціональне завдання здійснює експерт, досліджуючи об'єкти як матеріальні носії інформації про фактичні дані юридичної події. В науковій літературі відзначається ускладнена структура природи об'єктів під кутом синтезу інформації, яку несли ці об'єкти до і після своєї взаємодії за обставин події та характеру механізму передачі від джерела інформації до носіїв. Слід зауважити, що до цієї схеми не увійшов елемент, який містить інформацію про функцію суб'єкта як оператора у процесі дослідження об'єктів, яка піддає контролю і оцінці з боку суб'єкта пізнання.

Необхідно підкреслити відмінні функціональні якості суб'єкта, який виступає як спеціаліст-оператор і реалізує експертні методики в дослідженні об'єктів, спрямованих на експертизу, і його особистісний аспект з вольовими і контрольними функціями за діяльністю оператора. Він приймає рішення щодо формування і виконання завдань; його увага спрямована на додержання режиму

безпристрасності і неупередженості і цьому процесі. У спеціальній літературі, присвяченій експертній діяльності, акцентована увага на необхідності розгляду у цілому складної структури об'єкта дослідження у канві процесу пізнання для розкриття його сутності. Однак питання: хто саме є суб'єктом пізнання в процесі дослідження, яка його природа, який механізм в частині формування завдань; яка природа його аспекту, що займається реалізацією завдань дослідження і який механізм реалізації досі посідає місце в низці проблем загальнотеоретичної категорії.

Таким чином, доки не будуть вирішені означені питання щодо сутнісного складу механізму формування завдань суб'єктом експертної діяльності в частині дослідження об'єктів, реалізація принципів неупередженості і об'єктивності в проекції на цю діяльність має бути піддана сумнівам.

Література

1. Про судову експертизу: Закон України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 28, ст.232). Із змінами, внесеними Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про судову експертизу"" від 24.12.2015, ВВР, 2016, N 5, ст.50.
2. Коваленко Є.Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України: Підручник. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 632 с.
3. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. - К.: Головна редакція Української енциклопедії АН УРСР, 1975. - 775 с.
4. Н.І. Клименко. Судова експертологія: Курс лекцій: Навч. посіб. для студ.юрид. спец. вищ. навч. закл. - К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. - 528 с.
5. Т.В. Аверьянова. Судебная экспертиза. Курс общей теории / Т.В. Аверьянова. - М.: Норма, 2007. - 480 с.
6. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика: Учебник для вузов / Под ред. Р.С. Белкина. - 2-ое изд., перераб. и доп. - М.: 2006. - 992 с.

*Калянова О.Д.,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії ОДУВС
Надійшла до редакції: 11.11.2016*

УДК 343.6

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ГВАЛТІВНИКА

Ковальова О. М.

В даній науковій статті визначаються деякі особливості криміналістичної характеристики особи неповнолітнього гвалтівника, а також визначаються основні чинники, що впливають на вчинення зґвалтувань неповнолітньою особою, та соціально-психологічні аспекти формування особи неповнолітнього гвалтівника.

Ключові слова: кримінальне провадження, особа неповнолітнього гвалтівника, криміналістична характеристика, злочин, особистісні особливості неповнолітнього, зґвалтування, сексуальні посягання

В данной научной статье определяются некоторые особенности криминалистической характеристики

личности несовершеннолетнего насильника, а также определяются основные факторы, влияющие на совершение изнасилований несовершеннолетним лицом, и социально-психологические аспекты формирования личности несовершеннолетнего насильника.

Ключевые слова: уголовное производство, лицо несовершеннолетнего насильника, криминалистическая характеристика, преступление, личностные особенности несовершеннолетнего, изнасилования, сексуальные посягательства

One of activities of the state is reduction of impact by minors of the negative phenomena which arise during reforming of society. But, unfortunately, crime rate among

© О.М. Ковальова, 2016